

Napilap és irodalom

Régi írásaimat rendezgetve akadt kezembe egy jelentésmásolat, egyik újságunk féléves munkájának elemzése irodalmi-művészeti közleményeink oldaláról. A mérleg nem volt éppen biztató: „...nem egészséges helyzet az, hogy vannak magas színvonalú folyóirataink, amelyeket kevesen olvasnak, s vannak napilapjaink, amelyek jórészt haszontalan krimik, szürke recenziók foglalják el.“ 1970 közepén már nyugodtan idézem ezt a nagy nyilvánosságnak szánt összegezést — mert közvetlenül egyre kevesebbeket sért. Néhány évvel ezelőtti állításom első részére, folyóirataink színvonalára nem akarok itt kitérni (szóljanak róla a kívülállók), a másodikkal kapcsolatban azonban tényekre hivatkozhatunk: az Előre vasárnapi melléklete Domokos Géza szerkesztésében irodalmi életünkben számításba veendő tényezővé vált, a kolozsvári Igazság elindult azon az úton, hogy megközelítse e város adta rendkívüli lehetőségeit, „a költők lapja“, a sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör, de még a szerényebb belső erővel szerkesztett Brassói Lapok (illetve elődje, az Új Idő) is kiemelkedett a provincia szorításából, s a többi romániai magyar napilap is lépett egyet-egyét. Eljött hát az ideje egy alaposabb felmérésnek. Amíg erre a nem kis munkát igénylő feladatra vállalkozó akad, talán érdemes menet közben egy-két időszerű megjegyzést tenni.

Többször szóba került már a munkamegosztás szükségessége. Persze, naivitás volna abszolút határokat megvonni s azok tiszteletben tartását követelni, nem kétséges azonban, hogy egy napilap is (természetesen még inkább a folyóirat) csak úgy teheti vonzóvá irodalmi-művészeti anyagait, ha sikerül azoknak valamilyen sajátos jelleget adnia. (Nyilván nem a kulturális hírközlésre, az egyformán kötelező olvasó-tájékoztatásra gondolok.) Ez a törekvés bujkál a hétvégi mellékletek megindításában — a keret azonban, koncepció nélkül, nem oldja meg a kérdést. A napilapok irodalmi-művészeti feladata alapvetően közös: olyan pihentető-szórakoztató írásokat kell közölniük, amelyek egyúttal átvezethetik az olvasót a nagyobb befogadói erőfeszítést szükségessé tevő folyóiratok, könyvkiadói termékek problematikájához, színvonalához. (Abból a feltételezésből indulva ki, hogy folyóiratszerkesztőink, könyvkiadóink valóban csak az irodalmi-művészeti értéket pártfogolják!) Ezen az általánosságon belül viszont a helyi lehetőségek, adottságok felmérése elengedhetetlen.

De hagyjuk a tételeket — publicisztikánk amúgy is elég sokáig nyögte jármukat —, emlékezzünk inkább néhány újságolvasói élményünkre. Én magam éveken át bosszúsán lapoztam át például az Igazság „Irodalom—művészet“ rovatát, itt ugyanis többnyire novellákat, regényrészleteket olvashattam másodközlésben, „jobbik esetben“ pedig a periodikákból kimaradt szerzők eredeti, úgynevezett szépirodalmi vagy kritikai termékeit. Aztán egyszerre

fel kellett figyelni az egymást szabályszerűen követő összeállításokra (szerkesztőjük, Katona Adám megérdemli, hogy ideírjuk nevét): olvastunk a dokumentum-irodalom új virágzásáról, de ugyanakkor eredeti memóár-részletet is, Tamási Aron, Gaál Gábor emlékét jól összeválogatott, részben szintén első közlésű szövegek idézték, a már általános unalomba fúló érfordulós megemlékezések helyett például a kolozsvári Ady-vonatkozásokat ismerhették meg a kolozsvári olvasók, betekintést kaptunk Kalotaszeg népművészetének régi és új kérdéseibe. Ez a következetes hagyománytudatosítás (amelybe nyilvánvalóan beilleszthetők olyan kevésbé népszerű, de egyetemes jelentőségű klasszikusok is, mint például Krúdy Gyula) semmiképpen sem állítható szembe a kortárs irodalom és művészet népszerűsítésével: művelt, hazai helytállásra képes olvasót nevelni múltbeli értékeink ápolása, felelevenítése nélkül nem lehet. Ezért üdvözölhetjük még a nem sajátosan újság-feladatok vállalását is, mint amilyen a Brassói Lapok felvilágosodásra és reformkorra vonatkozó irodalomtörténeti sorozata — mert ezzel tanár- és diákolvasóinak egy széles rétegét segíti ki, átmenetileg. Az örökséggel való rossz sáfárkodás kimondása azonban feltétlenül a nagyközönségre tartozik, lelkiismeretébresztő volt e téren a Kemény Zsigmond-hagyaték riporterri számbavétele, hogy ne az Orbán Balázs-példát idézzük újra.

Ugyanezt a következetességet szeretnénk érvényesülve látni új, ma születő értékeink közkinccsé tételében is. Az örvendatosan megnőtt, megerősödött írói-újságírói gárda, a saját erők mozgósítása leginkább a Megyei Tükör hasábjain sikerült (olykor túlzásokkal, naiv elfogultságokkal) — jóval kevésbé mondhatjuk ezt az Igazságról; nemegyszer az a benyomásunk, hogy a szerkesztők mozgósítóbbnak hiszik a rutinnal-sablonnal készülő „publicisztikát“, mint ugyanannak a témának irodalmi igényű (nem feltétlenül szépirodalmi!) feldolgozását. Éppen a jellegzetesen újság-műfajok szorultak háttérbe — ezért hatott felfedezésként az írói interjúkötetet megjelentető Huszár Sándorral készített interjú, a riporterszerkesztő beszélgetése Bálint Tiborral, Páskándi Gézával. Pedig ilyen közelítéssel sokkal inkább eseménnyé lehet tenni egy-egy jelentős új könyv megjelenését, mint szokvány-recenziókkal. Ami azonban még nem jelenti azt, hogy nem kell törődni az olvasók esztétikai nevelésével, közvetlen befolyásolásával, meggyőzésével. De Kallós Miklós és Sinkó Zoltán levélváltása krocki-ügyben bizonyára többek figyelmét hívta fel a humoros irodalom problémáira, mint jó néhány ismertetés. (Vajon nem kellene-e rendszeresíteni ezt a levél-műfajt is, amely olyan vitalmatlan etikai-esztétikai értékkel ajándékozta meg publicisztikánkat, mint a rövidesen könyv-formában is megjelenő Láng Gusztáv—Veress Zoltán-féle „kollokvium“?)

Minden igazi érték népszerűsítése fontos, de különösen az a legmaibbnak, a legújabbnak a megismertetése, lényegének felfedése. Sokan állnak értetlenül a szakmabeliektől legtöbbször értékelt alkotások előtt — magyarázattal tartozunk nekik. És nemcsak a folyóiratokban, hanem a napilapokban is. Minden dicsőretet megérdemel egy olyan kezdeményezés, mint a csíkszeredai Hargitáé, amely sorozatban mutatta be például a Forrás-szerzőket — jellemzés, önvallomás és vers- vagy próza-közlés hármában. Ezt a tervszerűséget látnánk szívesen minden lapunkban, minden irodalmi mellékletben. Améhez persze elengedhetetlen feltétel a megjelenés állandósága. Legyenek újságjaink mellékletei valóban periodikák — szabályos időközönként megjelenő, önálló koncepciót eláruló sajtótermékek.

Kántor Lajos

Önkéntes száműzetés

TÉZISEK A KÖZÖNYRŐL

Manapság szerte a világon sokan és sokat beszélünk a közönyről, a közömbösségről mint társadalmi jelenségről. Próbáljunk hát szembenézni vele.

Mi a közöny? Önkéntes száműzetés. A társadalom, a közösség — ide számítom a családot is — rákfenéje, mely lehetetlenné teszi e két kategórián belüli normális emberi kapcsolatokat. De nevezhetem az önzés leggyilkosabb formájának is. Mióta létezik? Mióta anyagi körülményeink megengedik nekünk ezt a luxust. Az ősközösség embere nem volt közönyös.

Ki veszít? Az egy, az egész. Tehát a közönnyt felfoghatom úgy, mint öncsonkítást, és úgy is, mint a társadalmi tulajdon megrövidítését. Büntethető-e? Igen is, nem is. Attól függ.

Az embernek szokása az érzelmeket, állapotokat színekkel társítani. Zöld: béke. Fekete, fehér: gyász. Sárga: féltékenység, lila: mámor és így tovább. Ha azt mondom: közöny, a higanygözlámpa alumínium- vagy magnézium-fehérsége jut eszembe, mely ha minél jobban begerjed, annál sötétebb árnyékot ad.

Nézzünk szembe a közönnyel. Egyedül nem bírok vele. Az érdeklődők fáradjanak közelebb, kérem a hozzászólókat.

MI A KÖZÖNY?

- A közöny — sznobság. A dolgozó embernek nincs ideje közömbösnek lennie.
- Stress. Sokkos állapot. Sok esetben nem a közönyös embert, hanem a környeztetét kellene szanatóriumba küldeni.
- Közöny? Hagyjon nekem békét! Kit érdekel?
- Az anya soha nem lehet közömbös.
- A többiek? Megvagyok magam is.
- Elvégzem a munkámat. Hogy más mit csinál? Az ő dolga...
- Tudja: a boldogság nagyon keveseknek jár ki. Lehet, hogy önhibánkból adódik ez a helyzet.
- Kitalálás. Az emberek mindig ilyenek voltak.
- Van nekem elég bajom. Nem érek rá foglalkozni a másokéval.
- Unom már a nőt.
- Csak bizonyos irányban közönyös az ember. Vegyük például a függőlegest. Felfelé sohasem közönyös senki. Csak le. Persze vannak kivételek. De a kivétel...
- A világ két táborra szakadt. És mindkét félnek van atomfegyvere. A többi már nem érdekel.
- Közöny. Mi az?
- Ha valakinek a lábára lépek, bocsánatot kérek. Ennyi. Volt gyerek-szobám.
- A fiam csak az asszonnyal együtt érdekel.
- Blokkban lakom. A szomszédokat nem ismerem. És nem is akarom ismerni. Lehet, hogy ez közöny.
- Fusson utánam. De kocsival. Hogy szeretem-e?

— A közöny az előrelátás hiánya. A holnappal törődés hiánya.

— Az, ha nem törődünk egymással, érzéketlenek vagyunk egymás gondja-baja iránt.

— A közömbösség egyfajta viszony a környezethez. A dolgok elfogadása úgy ahogyan vannak állapotukban. Kétségtelenül individualista álláspont, de gyakran csoportos megnyilvánulás is lehet.

— A megelégtelt közöny a forradalmak egyik oka.

— Ahol élet van, ott nem lehet közöny. Így hiszi az ember. És mégis van, annyira, hogy korproblémává vált.

— Elzárkódás a problémáktól. Csak annyiban veszünk tudomást a körülöttünk zajló dolgokról, amennyiben azok nem zavarnak bennünket.

— A közöny az önzés intellektuális formája.

MI A KÖZÖNY OKA?

— Csak képletesen tudom megmagyarázni. Az ember hall egy dallam-foszlányt. A jól ismvert slágerre gondol, de kiderül, hogy nincs igaza. Hogy más nótáról van szó. És milyen keserves. Én mindig melléfogtam, többet nem találgatok.

— Az ember nem találja meg a számítását.

— Félresikerült élet. Kiderül vagy kiderítik, hogy sokra tartott képességeink nem érnek semmit.

— Természet kérdése.

— Volt idő, amikor kampány volt az általános és teljes leszerelés. Mi, fiatalok sokat vártunk tőle. És most? Langyos víz. Nem mondom, voltak eredmények. Hát igen, a világban háborúznak.

— Ha sokat kell várni valamire, a varázs elszáll. Keserű lesz a száj. Láttam gyereket, akít a későn megkapott játékot közömbösen forgatta a kezében.

— Jó esztergályosnak tartanak. Tudom, mit miből kellene elkészíteni. De ha nincs anyag? Eleinte hadakoztam.

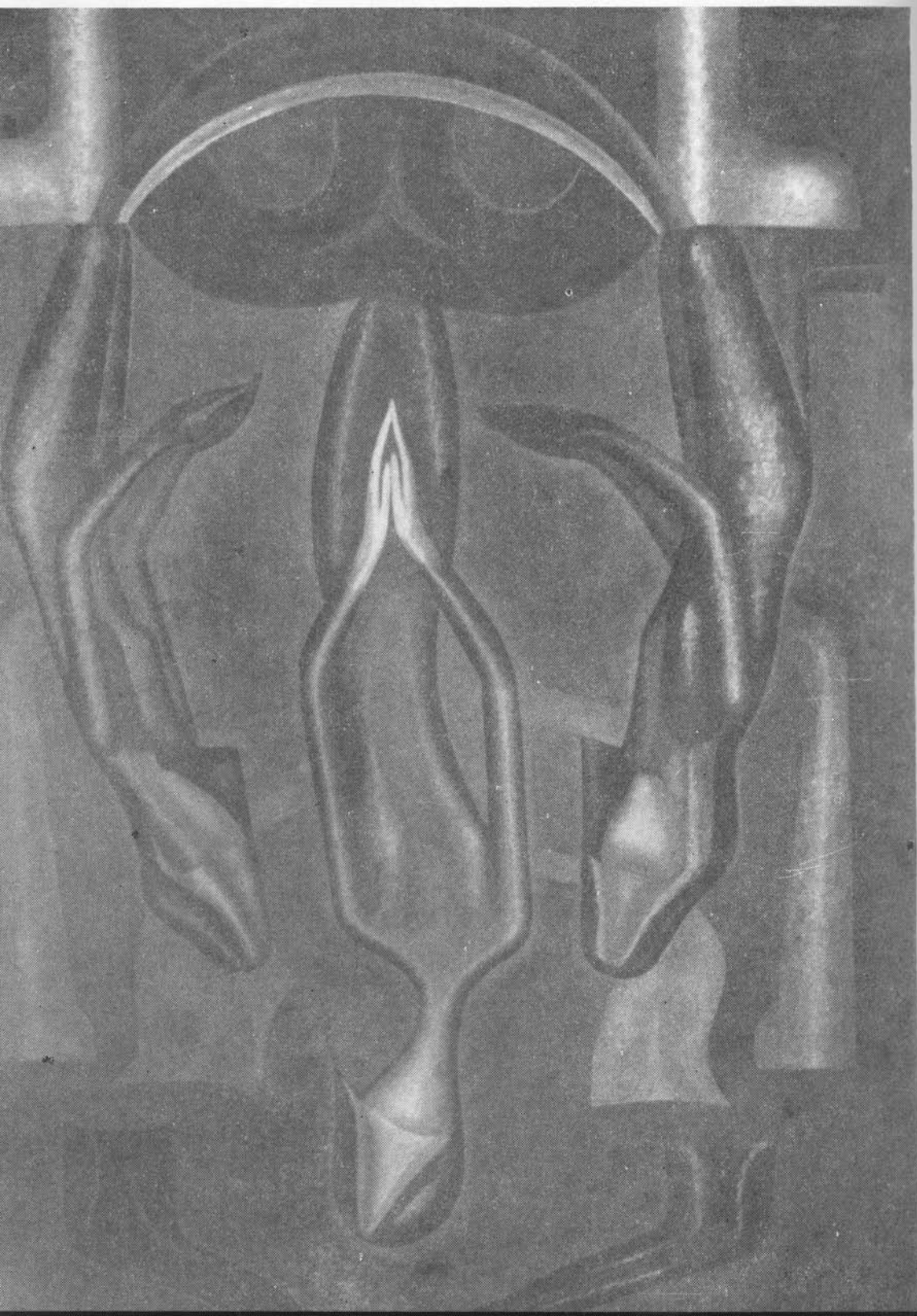
— Sok esetben, talán a legtöbben, a kényelem. Nehogy saját kényelmünket valakinek a gondoljai megzavarják.

— A közömbösség oka lehet olyan tapasztalatok felhalmozódása, melyek szerint az egyén képtelen változtatni a meglévő állapotokon. Például ésszerűsítő találmányával a bürokrácia gátjába ütközik, a bürokrácia ellen folytatott küzdelemben alulmarad, harcában megsért bizonyos egyéni érdekeket, amelyek következtében még személyi károsodás is éri. E sorozatos kudarc kétségtelenül olyan következtetést vonat le vele, amely szerint kár a fáradságért.

— Az egyik fél túlzott, görcsös tekintély- és hatalomtisztelete másoknak olyan körülményeket hoz létre, mely végül is a közöny kialakulásához vezet.

— A fáradság. Testi vagy szellemi fáradság. De az embert közönyössé teheti mások iránt a nagy méretű foglalkoztatottság. Különös helyzetek adódhatnak. Például: valaki egy közhasznú találmányon dolgozik, és közben megfélemedezik a közletről.

— Csalódás, csömör váltja ki. A személyes tapasztalat. De lehet átvett életforma is, személyes tapasztalat nélkül. Az ifjúság itt-ott előbukkanó közönyne nem a közvetlen tapasztalat alapján alakult ki. Vannak, akik eszménykép nélkül nőnek fel, csak az élet kellemes oldala érdekli őket.

— Az egyre jobb anyagi körülmények. Az ember azt hinné, ha minél kevesebb a gondja, annál érdeklődőbb a társa, a köz iránt. A tapasztalat nem ezt mutatja.

— A civilizáció „áldásainak“ térhódítása. Az, akinek kevesebb van, szívesebben ad vagy segít, mint az, akinek a segítségadás nem kerülne különösebb erőfeszítésbe. Ezt a bármilyen célú gyűjtések során tapasztaltam.

MIT EREDMÉNYEZ?

— Az érzelmek beszűkülését... Önzést. A latolgatás: segítsék, ne segítsék, sokszor végzetes lehet. Gondoljunk csak egy elesett emberre.

— A közömbösség, habár individualista megnyilvánulás, súlyos társadalmi következményei lehetnek. A csökkenő kezdeményező készség, a belenyugvás a mozdíthatatlan állapotokba fékezőleg hat a társadalmi fejlődésre. Értékek kallódnak el ennek következtében, köztük a legnagyobb is: szellemi érték. És ezt valahogy, de feltétlenül meg kell gátolni. Saját érdekünkben.

— A közönyös ember elkerülhetetlenül magára marad, mert a közöny közönyt és ellenérzést szül.

— A szülők egymás iránti közönyét. A gyermek — amellet, hogy megismeri, el is tanulja. És nincs elszomorítóbb, mint a közönyös gyermek. Ilyen értelemben a közöny nem magánügy.

— Az emberi közösségnek vannak vakvágányra siklott egyedei. Ezek kisiklását a legtöbb esetben nem lehet, nem szabad a társadalom rovására írni. Legtöbbször ők maguk felelősek a történekekért, vagy bizonyos, néven nevezhető személyek. Ne legyünk elnézőek e személyekkel szemben, mert ezek a nagy egészet csapják arcon. Ne feledjük el, hogy a mi emberi közösségünk nem közönyös.

— Az ember közönye megbonthatja egy vagy több ember örömét. Közönyös ember mindenült akad, ez nem azt jelenti, hogy száműzni kell az örömet, hanem meg kell keresni és száműzni a közöny okát. Nehéz, de nem lehetetlen.

— Merem állítani, hogy a közöny magatartásbeli elferdülést és végső fokon tagadást okoz.

— Közvetve vagy közvetlenül kihat minden társadalmi tevékenységre. Hat a munkahelyen, a családban. Befolyásolja a jellem alakulását. Felületességhez vezethet, ahhoz, hogy mindenben a könnyű kielégülést, a harc nélküli kielégülést keressük. Áll ez a férfi és a nő kapcsolatára is.

— Egyre önzőbb embereket. És ami a legfájóbb, egyre önzőbb fiatalokat.

— A törvénytelen, erőszakos cselekedeteknek jó táptalaja. Feltétlenül rossz hatása van a társadalom életére. A közöny bábbá teszi az embert, egyre kevesebb beleszólása lesz saját életébe. Erre, sajnos, rájönnek egyesek, és kihasználják a közömbösöket.

Ha azt mondom: közöny, a higanyözlámpa alumínium- vagy magnézium-fehérsége jut eszembe, mely ha minél jobban begerjed, annál sötétebb árnyékot ad.

Kádár János

Jakobovics Miklós művészi egyénisége

„Nézd meg, ebben a Jakobovicsban mozog valami. Nem tud nyugton ülni. Lát, érez, problémázik. Az ilyent tartom én igazi művészalkatnak” — mondtam ezelőtt jó tíz esztendővel egyik közös barátunk. Tulajdonképpen azóta figyelem. Amint tehettem, követtem a fejlődését. S bár még most is eléggé a pályája elején áll, mégis megkockáztatom: a jóslat bevált. Jakobovics Miklós egyénisége lett művészeti életünknek. Olyan egyéniség, aki nem skatulyázható be sem az irányzatok szemellenzős követői közé, sem az úgynevezett „szabadutasok” közé. Művészete kötött, meglehetősen szűk mederbe szorítottan fejlődik. Mintegy függvényeként a kornak. Napjaink lelkületének. Nem azt festi, amit akar, hanem amit *kell* festenie. De hogy mit kell, azt ő szabja meg. Úgy, amint azt magára vállalt feladatkorlátai megengedik. Amint önmegvalósulásának útjai előírják.

Maga az ember inkább törekeny, mintsem kemény. Ereje akaratikából táplálkozik. Egyszerre megszállottja és szolgálja is tud lenni mesterségének. Sokat dolgozik, és viszonylag keveset alkot. Nem ontja az újabb és újabb kompozíciókat. Nála munka a töprengés is. A tépelődő magakereső gondolkodás. Rajzok százaiából szűri le egy-egy témáját. S hosszan érleli ki gondolatait. A főiskola elvégzése óta eltelt tíz esztendő során belső karakteréből fakadó, megérzéseken alapuló tényezők irányították. És most már tudja, hogy mit akar. És hogy mit kell tennie. Merre kell tartania maga kijelölte útján.

*

Nem tartozik az ösztönös őstehetségek közé. Érdeklí minden, ami a nagyvilágban történt vagy történik. Nem határolja el magát a múltbeli vagy jelenbeli művészekről. Nem szégyelli, hogy tanult és tanulhat még ezután is tőlük. De követni csak azt próbálja, amit beleolvashat a maga egyéniségébe.

Az első meghatározó jellegű hatások Toulouse-Lautrec és Picasso irányából érték. Lautrec ábrázolt világa, valamint szemlélődő jellegű művészi beállása egyaránt hatottak rá. Kezdetben egy-két mesterségbeli fogását is elsajátította, de aztán másfelé kanyarodtak egyéniségének útjai. S maradt csak annyi, hogy Jakobovics is kívülről szemléli, minden lelki azonosulás nélkül, azt a világot, amelyet ábrázol.

Picassónak elsősorban női portréi fogták meg, de az ő hatása is időleges volt, mélyebb nyomot nem hagyott benne. Mint ahogy nem érdekelték soha az impreszionisták sem. A régi egyetemes művészetből még az egyiptomiakat szerette, látásmódjuk, kompozícióépítő eljárásaik sokat gondolkoztatták. A reneszánsz művészetből Brueghel groteszk alakjai álltak legközelebb hozzá.

— Vermeer van Delft az egyik istenem — közli magáról. — Még ami Chiricóéknál van, az is mind onnan származik. Ő és Velázquez az egyetemes művészet két legpikturálisabb festője. Szeretem az olaszokat is. Különösen Pierro della Francescát és Ucellót. A régiek közül pedig a sumér fejek érdekelnek. A századunk piktúrájából nem Picasso az, akiért elsősorban rajongok. Hanem a metafizikusok. Chirico, Morandi és Carlo Carrà. Meg a szürrealisták. Breton, Magritte és Dali.

Nem lennének teljesek, ha megfeledkeznénk arról az élményről, amely a népi világ irányából érte. Az Arad megyei Borosjenő egyiptomias népi alakjai számos képének adták a témáit.

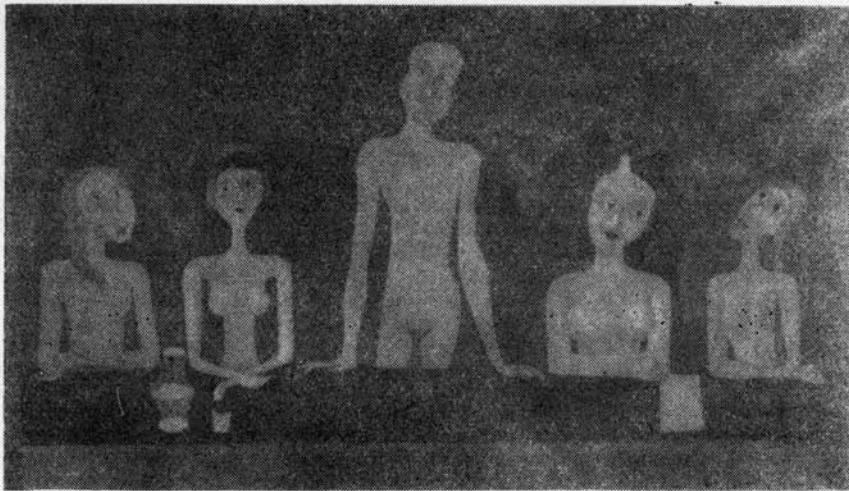
*

— A hatvanas évek derekán kezdtem valamennyire rátalálni az egyéniségemre — vallja ösztönén.

Addig csak próbálkozott. A régi művek között találunk hagyományosabb értelemben vett tájképeket, élet-jeleneteket. Újabban teljesen eltűntek a valóság-másolások. Csak elemeiben maradt meg a környező világ, de a képépítés közben teljesen átrendeződik, újszerű összefüggéseket kap.

— Figurálisban sokkal inkább ki tudom fejezni az absztrakt gondolatokat, mint nonfiguratívban. A nonfiguratívot elsősorban szín- és kompozíciós tanulmányoknak számom, az eredményeit utólag felhasználom — magyarázza.

Az emberi magatartások érdeklik. Nagyon sokat rajzol természet után, s ezek a rajzok aztán részelemeivé válhatnak a kompozíciónak. De már ekkor, elsődleges

Jakabovics Miklós: *Modellek gyűlése*

fokon bizonyos elvonatkoztató tevékenységet végez. Rajzai nem szolgálai másolatai a valóságnak, hanem megfigyelt jelenségek, vonások kiemelési, rögzítései. Finoman, sokszor egész bátortalanul, nem rajzi tökéletességre, hanem kifejezőerőre törekedve rögzíti a látottakat. Legutóbb a dicsőszentmártoni elmegyógyintézetben készített több száz rajzot. Embereket, emberi lelkületeket ábrázolt, nem félve a torzításoktól sem. „Egy időn túl feszélyez a modell” — vallja. Szerepét maga a rajz, a már elsődlegesen átlényegített valóság-rögzítés veszi át, s abból építkezik. A pillanatot súlyos tömörségére, „befelé parázsló takarékosagra” törekszik, arra, hogy a szenvedélyeket megzabolázza.

Külsőleg enyhén merevnek látszik ez a fegyelmezettség. Ez látásmódjának visszafogottságából, lefokozottságából következik. Ösztönösen irtózik a hangoskodástól, Nem akar feltűnést kelteni, nem szánja képeit manifesztációknak, hanem festői és emberi problémák felvetésének s rájuk való válaszadásnak. Meg is mondja:

— Keresem a formai dolgokat is. Sokszor szükségét látom annak, hogy a festői problémákat szobrászi elemekkel vegyítsem. Úgy adni a formát, hogy a tömegek is érződjenek.

Nagy szerepet szán a tárgyakkal. Egyenrangúaknak fogadja el őket az emberi valósággal:

— A tárgyakat csak végigsimogatod, úgy fogod fel.

— A bizarr dolgokat nagyon szeretem. Amikor érzékisége, mágiája van magának a tárgynak.

— A tárgyak és a figura élő viszonyát, ennek filozófikus erejét kell kifejeznem.

Sokszor a tárgyak emberi tulajdonságok, emberi értelem kifejezőivé válnak. *Hangszerek* című képe az elgépiesedő, eltárgyasodó világon belüli hideg emberséget, kieltelenséget fejezi ki.

Számos nonfiguratív kompozíciója, szintanulmányainak figurái szellemiesített tárgyak (*Okker figurák, Formatanulmány, Sárgák*). Bizonyos szellemi erőt tulajdonít ezeknek az ember alkotta figuráknak („Nagyon szeretem a misztikusságot, mágikusságot”). De az elvonatkoztatás mindig a valóságból ered.

Másik célkitűzése: a dolgokban rejlő ellentétek felmutatása. Nem korszerű az a művészet, amely valami módon nem érezteti az anyagi és szellemi világ belső ellentéteit. „Az angyaliba ördögöt, az ördögibe valami angyalit kell keverni mindig. Ha nem, érdektelenné válik.” Nem is hiányzik műveiből soha ez a kettősség. Azért nem is lehet beskatulyázni. Alap-életérzése az irracionálizmus, a kieltelenség, életidegenség. De a legkegyetlenebb csontváz-ábrázolásaiba is belejátszik valami finom emberség. Lelke van a képeinek. S ezért tud számalomra is gerjeszteni fintor-groteszkje (*Egyensúly*). Amikor kritikával szemléli a világot, s görbe tükröt tart az

ember elé, olyankor is humánus az alapállása (*Parkban, Modellek gyűlése*). Elme-gyógyintézeti rajzainak is a szánalom az egyik legszebb vonása. De annyira elrejtí azt, hogy csak sejteti. S mindig inkább hidegen elmosolyogtat, mintsem megköny-nyeztetne. Az érzelgősségnek még a nyoma sem fedezhető fel munkáiban.

Képeinek mindig gondolatiságuk van. De arra vigyáz, hogy „a gondolatiság ne az irodalmiság, hanem a filozofikusság felé teljesejék ki, s mindig belejátsszon valami kevés irracionálisum“.

Világa se nem groteszk, se nem abszurd, se nem szürrealista. És mégis: mind-egyikből van benne valami. Sivár is, hideg is. Száraz is, szikár is. A semmi értelmét, emberközelségét vallatja. Az eltárgyasodott embert, az elidegenedő világot mutatja be, de: emberközlelől, harmónia, megértés utáni vágytól áthatottan. Ezért különbö-zik alapállása az irracionalistákétól (Chirico, Carrá) és a szürrealistákétól (Dali, Magritte) egyaránt.

*

Nagyfokú színekultúra jellemzi munkáit. „Nagyon izgat a közelhozott lokálszí-nek problémája. A színek közelségén keresztül az intimitást, a bensőséges lélkört keresem“ — mondja. Az impresszionizmus plein air színproblémái egyáltalán nem érdeklik. Az élénk színek is csak akkor, „amikor titkokat tudnak jelenteni“; a „szí-nek mélységéről“, a „lokálszínek értékbeli különbségéről“, a „nyers színek elmélyí-téséről“, a „színek átszűrítéséről, penésztítéséről“ beszél. Minden képe egy-egy szín-beli probléma megoldása is. Kedvencei a smaragd s annak variációi. Barna felé menő lilák, sárgák, okkerék. Inkább a világos, mintsem a sötét tónusok.

Témái elsősorban a modern világ kifordítottágai. Kutyasétáltató asszonyok, szélmalom-táblákat célbavevő cirkuszi céllövők, tvisztelő fiatalok, parkban ülő, pletykázó vénasszonyok, üzleti divatbábuk, ószeri nő, aki régi szépségének értékeit árulgatja, vonulnak fel a képein. Amikor portrét fest, akkor sem a szépet keresi. Aktjai nem a kecses, hanem a nyers, érzéki női testet mutatják („Hej, ha ez a nő megfogna!...“).

Néhány képcím: *Karikatúra a lépcsőházban, Mi és a krumplik, Kávéház* (kri-tikai ízű, „dühösítene a mindig csak kávéházban ülő emberek“), *Hangszerbolt, Állapotos bagoly, Önkiszolgáló üzlet* („sorbanállók, emberi magatartásokat próbál-tam megfogni rajtuk“), *Felszarvazott telihold*. Legtöbbjük önmagáért beszél.

Kompozícióit az egyensúlyra építi. Zárt teret használ, nem szereti az elvágá-sokat, nyitottságokat. Nyugodtan hagy nagy felületeket betöltetlenül, hiszen a szín-nek is szerkezeti szerepe van a képben.

*

Hazai művészetünkben milyen hely illeti meg Jakabovics Miklóst? Nehéz erre a kérdésre válaszolni. Szellemi rokonai vannak, de igazi tejtestvérei nincsenek. Fia-talkorában Nagy Albertet érezte legközelebb magához. Egy ideig hatása alá is ke-rült. A későbbiek során azonban csak a filozófiai hajlam maradt meg ebből a ha-tásból. Incze János festői groteszkje áll közelebb hozzá, de alapállásuk mégis lénye-gesen különböző (Incze ábrázoló, Jakabovics elvonatkoztató hajlamú).

Egy azonban tény: nemzedékéből, a harmincévesek közül talán neki sikerült legmesszebb eljutnia azon az úton, amelyiken nincsen már segítségünkre más, csak a magunk ítélőképessége, józansága s egyéniségünk diktálta meglátásaink. Modern, korszerű piktúra az övé, embertöltetű, még szemrehányásaival is az emberért aggódó, s mint ilyennek létjogosultsága van.

Gazda József